

Suomen Paralympiakomitean lausunto liikuntapoliittisesta selonteosta

Viite: sivistysvaliokunnan lausuntopyyntö 14.1.2018

Suomen Paralympiakomitea ry
tero.kuorikoski@paralympia.fi

Tausta

Vammaisurheilun suhteen sama - lisää liikettä sekä menestyvä ja arvostettu huippu-urheilu – jako toimii kuin vammattomienkin puolella. Vammaisilla ja liikuntarajoitteisilla henkilöillä on oltava yhtäläiset liikuntamahdollisuudet ja niin urheiluseurojen kuin muidenkin liikuntaa tarjoavien tahojen ovet tulee olla heille avoinna. Vammaishuippu-urheilu puolestaan muokkaa kuvaa koko vammaisuudesta. Siitä kuka vammaisen henkilö on ja mihin hän pystyy. Vammaishuippu-urheilulla on yksilöä, kaupunkeja ja koko yhteiskuntaa muokkaava vaikutus. Se tarjoaa vammaiselle henkilölle rajoitteiden sijaan mahdollisuuden toteuttaa itseään maailman huipulla. Rahoitusta ja saavutettavia olosuhteita tarvitaan molemmilla sektoreilla.

Siten liikuntapoliittisessa selonteon nostot esimerkiksi budjettirahoituksen avaamisesta, suomalaisten liikkeelle saamisesta koko elämänkaaren mittaisella polulla ja huippu-urheilun rahoituksen vahvistamisesta ovat relevantteja toimia myös vammaisurheilun näkökulmasta. Kaikilla edellä mainituilla on vaikutus vammaisten liikunnan ja urheilun edellytyksiin.

Paralympiakomitea pitää onnistuneina myös liikuntapoliittisen selonteon kappaleen 12 Liikuntapolitiikan linjat 2020-luvulle -linjauksia:

”2020-luvun tärkein liikuntapoliittinen tavoite Suomessa on kansalaisten fyysisen aktiivisuuden merkittävä lisääminen kaikissa ikä- ja väestöryhmissä siten, että väestö harrastaa mahdollisimman laajasti liikuntaa terveyden ja hyvinvoinnin kannalta riittävässä määrin. Muita vuosikymmenen liikuntapolitiikan painotuksia ovat:

- Liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntaolosuhteiden tukeminen
- Elinvoimaisen, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävän sekä mahdollisimman laajan ja monipuolisen liikunnan kansalaistoiminnan tukeminen
- Huippu-urheilun tukemisen kasvattaminen ja tuen lisääminen erityisesti huippu-urheilijan uran alkuvaiheeseen sekä kansainvälisesti kilpailukykyisten toimintaympäristöjen (mm. urheiluakatemit ja valmennuskeskukset) ja valmentautumisprosessien kehittämiseen”

Tässä lausunto jakautuu kahteen osaan:

- 1) Lisää liikettä, fyysistä aktiivisuutta vammaisille
- 2) Menestyvä ja arvostettu vammaishuippu-urheilu

- 1) Lisää liikettä, fyysistä aktiivisuutta vammaisille

Liikuntapoliittinen selonteko on nostanut esiin tärkeitä seikkoja niin kappaleessa 3.3. Soveltavan liikunnan nykytila (esim. yhdenvertaisten liikuntaedellytysten tavoite nousee esiin lähes kaikissa viime vuosina valtionhallinnon tuottamissa suosituksissa, ohjelmissa ja työryhmien mietinnöissä. Liikuntaa ohjaavat säädökset ja asiakirjat eivät kuitenkaan näy käytännön liikuntapoliitikassa ja -työssä vielä riittävästi. Soveltavan liikunnan toteutus tapahtuu paljolti kunnissa sekä järjestöissä, joista useat ovat riippuvaisia valtionavustuksista. Liikuntahallinnon resurssiohjaus määrittää pitkälle järjestötoiminnan volyymin – ei sisältöjä. Huolta herättää seuratoiminnan kehittymättömyys toimintarajoitteisten liikuttamisessa. Moni seura tekee hyvää työtä toimintarajoitteisten liikunnan ja urheilun edistämiseksi, mutta seurojen enemmistö näyttää jatkavan perinteisillä toimintatavoilla.) kuin kappaleessa 5.3. Osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä yhteiskunnallinen koheesio (esim. julkishallinnon tulee edistää osallisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti myös liikunnassa. Yksi yhdenvertaisuuden toteutumisen muoto on esteettömyys ja saavutettavuus. Esimerkiksi vammaisten ja muiden toimintakykyrajoitteisten henkilöiden liikuntamahdollisuuksia tulee tukea helpottamalla liikunnan mahdollistavien liikuntaan tarvittavien apuvälineiden saatavuutta)

Kuten todettua, vammaisliikunnan ja -urheilun osalta sekä liikuntalaki että YK:n vammaisten ihmisten yleissopimus antavat hyvät raamit toiminnalle. Vielä tarkemmin, liikkumis- ja toimimisesteisten (vammaisten) henkilöiden liikkumista ja liikunnanharrastamista koskeva yleissopimuksen artikla 30 kohta 5 koskee osallistumista kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun:

Jotta vammaiset henkilöt voisivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla:

- a) kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla;
- b) varmistetaan, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus järjestää ja kehittää vammaisille erityistä urheilu- ja virkistystoimintaa sekä osallistua siihen, ja tätä varten kannustetaan asianmukaisten voimavarojen, ohjauksen ja koulutuksen järjestämistä vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti muiden kanssa;
- c) varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilu-, virkistys- ja matkailupaikkoihin;
- d) varmistetaan, että vammaiset lapset voivat yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa osallistua leikki-, virkistys-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintaan, mukaan lukien koulujärjestelmässä tarjottava toiminta;
- e) varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajan- ja urheilutoimintojen järjestäjiltä.

Yhdessä ja erikseen:

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vammaisurheilu ja -liikunta sekä inklusiivinen tarjonta ovat yhtä arvokkaita vaihtoehtoja. Vammaisella henkilöllä tulee olla mahdollisuus valita vammaisille erikseen suunniteltujen vammaisurheilulajien (tai erillisen erityisliikunnan) ja yleisissä ryhmissä tai palveluissa tarjottavan (tai kaikille avoimen liikunnan) välillä. Tämä kaksoisstrategia, jossa samanaikaisesti edellytetään erojen tunnustamista ja yhdenvertaisuutta on syytä huomioida nykyistä selkeämmin. Pohjautuen edellä mainittuun, tulisi liikunnan rahoituksen mahdollistaa niin vammaisurheilun kuin kaikille avoimen liikunnan ja urheilun kehittämisen.

Suurimmat tunnistetut esteet ovat liikuntatilojen esteet, kuljetuspalvelujen ja avustajien puute. Liikuntatilojen esteettömyyden osalta suurin muutos on, että 1.1.2016 alkaen liikuntapaikkarakentamisen tukemisessa huomioidaan esteettömyys huomattavasti entistä paremmin. Toisaalta, kuljetuspalvelut sekä henkilökohtaiset avustajat kuuluvat vammaispalvelujen puolelle ja tunnistettua on, että toimivat vammaispalvelut mahdollistavat osallistumisen sekä osallisuuden, myös liikunnassa. Nämä toimenpiteet edistävät myös yhdenvertaisten liikunta- ja urheilumahdollisuuksien toteutumista.

Vammaisurheilun ja -liikunnan polun alkutaipaleella olennaista on saada tietoa mahdollisuuksista sekä päästä kokeilemaan. Tämä edellyttää liikunta- ja kuntoutustoimijoiden saumatonta yhteistyötä. Liikkujan/urheilijan polulle pääseminen edellyttävät nykyistä paremman osaamisen vammaisurheilun ja -liikunnan osalta sekä soveltavan liikunnan apuvälineiden saatavuuden. Suomessa on olemassa kaksi kansainvälisestäikin merkittävää toimenpidettä, joilla mahdollistetaan tulo liikkujan polulle:

- a) kuntien erityisliikunta, joka keskittyy liikunnallisen elämäntavan mahdollistamiseen sekä
- b) Soveltavan liikunnan apuvälinetoiminta SOLIA, joka toimii STEAn tuella ja josta voi vuokrata tarvittavia toimintavälineitä, esim. hiihto-, luistelu- ja laskettelukelkkoja, tandempyöriä ja erilaisia kelaus- ja pelipyörätuoleja. Välineen vuokraaminen ei kuitenkaan mahdollista liikuntakokeilusta etenemistä omatoimiseen liikunnan harrastamiseen. Siksi erittäin tärkeää on miettiä myös toimia, jolla mahdollistetaan tuen saaminen myös liikunnanapuvälineisiin.

Kolmas kasvava merkittävä toimenpide on Para School Day (PSD) kokonaisuus, joka tavoittaa mitatusti vaikuttavasti vuodessa tuhansia koululaisia kaikki liikkuvat omalla tavallaan teemalla (vuonna 2019 PSD -kiertueen tavoite on liikuttaa 50 000 lasta). Kunnissa ja kouluissa hyödynnetään Liikkuva Koulu -rahaa PSD- tapahtumien järjestämiseen. PSD sopii niin hyvin Liikkuvan Koulun yhdenvertaisuustavoitteiden toteuttamiseen, että toimijat ovat sen huomanneet.

Konkreettisia toimenpide-esimerkkejä liikuntapoliittista selontekoa jalkautettaessa

1. Vammaispalvelulaki → harrastamisen apuvälineet tulisi rinnastaa liikkumisen apuvälineisiin (liikkumisen apuvälineet täyskorvattavia, harrastamisen apuvälineet ovat harkinnanvaraisesti korvattavia kuntien tilanteista riippuen. Myös vakuutusyhtiöt kiristävät politiikkaa, jolloin harrastamisvälineet tulkitaan harrastamisena, ei kuntouttamisena. Sosiaalitoimi osa-avustaa.

Käytännössä: Vammaton henkilö voi ostaa polkupyörän parilla sadalla eurolla. Halpakin pelipyörätuoli maksaa 3000-4000 euroa. Parempi tuki harrastusvälineiden hankinnoissa tukisi vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia harrastusmahdollisuuksia.

2. Esteettömyys → uudisrakentamisen rakennusmääräykset ovat hyvät (2016 alkaen). OKM vaatii esteettömyyskartoituksen, mutta jälkitarkkailu on vaillaista. Esteettömyyden laiminlyönnillä ei ole sanktiota, samalla tapaa kuin vaikkapa rakennusmääräysten laiminlyönnillä.

3. Urheiluseuratoiminta → vaikka seurojen vapaudella tehdä näköistään toimintaa on oma arvonsa, on tärkeää, että suomalaisen urheilujärjestelmän perusyksikön - urheiluseuran, ovet ovat avoinna myös liikuntarajoitteisille ja vammaisille henkilöille. Parhaimmillaan toimintarajoitteisten henkilöiden integroiminen harjoitusryhmiin tukee myös vammattomien henkilöiden urheilijaksi kasvamista ja toisaalta soveltavat ryhmät ovat osoittautuneet monissa seuroissa toimiviksi konsepteiksi. Seura-arvioinneissa ja seuratuissa seuran kyvyn ottaa liikuntarajoitteisia ja vammaisia henkilöitä vastaan, tulee olla vahvempi kriteeri.
→ kuntanäkökulmalta edullinen tapa tukea sitä, että eri erityisryhmien ihmiset fyysisesti hyvässä kunnossa
seura ottaa kyllä vastaan, jos kunta maksaa esim. soveltavan uinnin radan...
4. Koululiikunnassa tulisi taata oppivelvollisuuden toteutuminen myös liikunnan oppimistavoitteissa. Opettajien soveltavan liikunnan osaamista, avustuksen määrää ja/tai välinehankintoja tulisi tukea, jotta myös vammaisella oppilaalla olisi mahdollisuus osallistua täysipainotteisesti koulun liikuntatunneille ja -toimintaan.
5. Riittävä tiedonkulku on mahdotonta toteuttaa nykyisellä hallintomallilla, jossa kuntoutuksen ja liikunnan ammattilaiset eivät voi jakaa tietoaan asiakkaistaan. Osana moniammatillista kuntoutussuunnitelmaa tehdessä tulisi mukana olla myös liikunnan ammattilainen heti kuntoutuksen alkuvaiheesta lähtien.

2) Menestyvä ja arvostettu vammaishuippu-urheilu

Kuten liikkeen ja fyysisen aktiivisuuden lisäämisen saralla, myös huippu-urheilun linjaukset liikuntapoliittisessa selonteossa ovat Paralympiakomitean näkökulmasta lähtökohtaisesti kannatettavia.

Ote selonteosta:

”Toimenpide-ehdotukset:

- Tuetaan urheilijoita apurahajärjestelmän kautta
- Valtion huippu-urheilurahoitusta lisätään 2020-luvulla ja suunnataan erityisesti urheilijan uralle valmistavaan nuoruusvaiheeseen
- Valtio varautuu omalta osaltaan olympiarahaston perustamiseen
- Huippu-urheilun johtaminen keskitetään Olympiakomitean huippu-urheiluyksikköön

Kustannusvaikutukset:

- Olympiarahasto enintään 20 miljoonaa euroa valtion omistamien osakkeiden lahjoituksena
- Muu huippu-urheilun rahoituksen lisätarve 3-5 miljoonaa euroa vuodessa
 - Huippu-urheilun tukemisen kasvattaminen ja tuen lisääminen erityisesti huippu-urheilijan uran alkuvaiheeseen sekä kansainvälisesti kilpailukykyisten toimintaympäristöjen (mm. urheiluakatemit ja valmennuskeskukset) ja valmentautumisprosessien kehittämiseen”

Tiettyjä ehdollisuuksia ja lisäyksiä on kuitenkin otettava huomioon, jotta toimenpiteet hyödyntävät täysimääräisesti myös vammaishuippu-urheilua. Vammaishuippu-urheilussa on suuri menestyspotentiaali, kun urheilijan polulle pääsyn ja rekrytoinnin tavoitteissa onnistutaan.

Vammaishuippu-urheilun osalta oman erityispiirteen muodostavat välineet sekä avustajat ja oppaat, joita tarvitaan niin harjoittelussa kuin kilpailuissakin. Vammattomien urheilussa ei tunnisteta ko. asiaa, joten se koetaan ylimääräisenä kuluna. Tämä kulu on olemassa vammaisurheilussa polun alusta lähtien, mutta se korostuu urheilijan edetessä kohti kansainvälistä menestystä. Yksittäisen urheilijan kulut ovat suuremmat ja se tulisi huomioida resurssoinnissa positiivisena erityiskohteluna.

Vammaisurheilussa on kehittymätön kilpailujärjestelmä ja siten tuki erilaisiin vammaisurheilutapahtumiin (esim. vuonna 2019 Paralumulautailun MM-kisat Pyhällä ja European Para Youth Games Pajulahdessa) on tärkeää. Yhdessä ja erikseen periaatteen mukaisesti, vammaishuippu-urheilua on toisinaan järkevää integroida vammattomien kilpailutapahtumiin, kuten monissa lajeissa (esim. uinti) on tehty. Lisäksi Paraurheilu tarvitsee edelleen erityisrahoituksen Paralympialaisia koskien. Huippu-urheiluyksikön nykyrahoitus ei riitä kattamaan vammaishuippu-urheilutoimintaa, vaan sitä täytyy tukea Paralympiakomitean järjestötyön ja oman varainhankinnan resurssein. Ilman Paralympialaisiin liittyvää erityisavustusta, Paralympiavuodet ovat riski Paralympiakomitean taloudelle.

Lajiliittojen integraatiotyön onnistuminen on avainasemassa vammaishuippu-urheilun menestyksen kannalta, vammaishuippu-urheilun tekeminen on vammattomien urheilua kalliimpaa, ja vammaisurheilusaran laadukkaasti toteutettavien lajiliittojen tuessa tämän tulisi näkyä. Keskeisenä menestystekijänä on myös luokittelu, joka liittyy myös vahvasti lajiliittoyhteistyöhön. Luokittelutyö tarvitsee seuraaville vuosille yhden henkilötyövuoden lisärahoituksen, jolloin Suomi nostaa asemaansa yhdeksi luokittelun kärkimaaksi. Nykytilanteessa Suomi on jäljessä kilpailijamaitaan.

Olympiakomitean ja Paralympiakomitean yhteistoiminnan onnistuminen huippu-urheiluasioissa on tärkeää. Paralympiakomitean huippu-urheilutoimintaa tulee toteuttaa Olympiakomitean huippu-urheiluyksikössä samoin toimintatavoin, periaattein ja samojen kriteerien perusteella kuin vammattomienkin huippu-urheilutoimintaa. Kaikki huippu-urheilun resurssoinnin toimenpidetavoitteet – laadukkaammat valmennusprosessit, ammattivalmentajuus ja toimintaympäristöt asiantuntijuuksineen – koskevat myös paraurheilua. Kun paraurheilun rahoitus ei enää ole huippu-urheiluyksikössä korvamerkattua, tulee Paraurheilun edustuksellisuus ja syvä ymmärrys huippu-urheiluyksikössä turvata nykyistä paremmin, kunnes urheilun integraatio Suomessa on kokonaisvaltaisemmin (esim. Norjan malliin) toteutunut.

Merkittävää on huomioida, että selonteossa korostettu taloudellinen tuki nuorten valmennukseen tulee huomioida vammaisurheilussa laajemmasta näkökulmasta. Vammaisurheilussa todettu taloudellinen haaste jatkuu aina aikuisuuteen ja huippu-urheilutasoon asti. Palkintorahojen ja merkittävien yksityisen puolen rahoituksen puute tarkoittaa sitä, ettei vammaisurheilija juuri koskaan pysty samalla tavalla rahoittamaan omaa urheiluaan. Myös urheiluakatemitoinnin kehittämisessä on huomioitava, että vammaisurheilun osaaminen ja olosuhteet vaativat vielä merkittävää lisäresurssointia. Uusien NOV:ien palkkaamisen lisäksi vammaisurheilussa ei päätoimisia valmentajia ole vielä oikeastaan missään lajissa ja millään tasolla.

Nykyiset huippu-urheilun resurssit eivät riitä kansainväliseen huippu-urheilumenestykseen. Kansainvälinen kilpailu huippu-urheilussa kovenee ja jäämme rahoituksessa jälkeen. Niin Paraurheilun julkista tukea kuin omaa varainhankintaa on syytä kasvattaa tulevana

vuosina. Oman varainhankinnan suhteen tilanne on lupaava, sillä Paraurheilu omaa kukaties urheiluliikkeen parhaan brändin. Julkisen tuen kasvun suhteen kysymys nk. budjettivarojen avaamisesta on olennainen. Paraurheilijan sosioekonomisen aseman vahvistamisen kannalta apurahajärjestelmä on tärkeä, mutta muitakin elementtejä tarvitaan. Olympiarahaston merkitys Paraurheilijalle tulee avata ja myös erillisten rahoituselementtien tarve paraurheilijan erityiskysymysten (esim. välinehankinta) ratkaisuun tulee kartoittaa.

Konkreettisia toimenpide-esimerkkejä liikuntapoliittista selontekoa jalkautettaessa

1. Paraurheilijan asema huippu-urheilujärjestelmässä → Perustettavan Olympiarahaston, apurahajärjestelmän, akatemiaohjelman jne. tuen piirissä tulee olla niin vammaiset kuin vammattomat urheilijat. Kriteerien yhdenvertaisuus korostuu (vrt. Paraurheilijan yhdenvertaisuus valtiollisissa urheija-apurahaa koskeissa tukipäätöksissä - Urheilu & Oikeus 2017 Jakobsson, Kaitazis)
2. Integraatio (ml. rekrytointi ja luokittelu). Lajiliittointegraation ollessa myönteinen ja toivottava trendi Paraurheilussa, nousee ratkaisevaksi asiaksi integraation laadullinen syvyys. Moni liitto (esimerkiksi Lumilautailu) hoitaa saran esimerkillisesti, mutta monen vammaisurheilun integroineen liiton integraation syvyydessä on vielä toivomisen varaa. Tarvitaan kannustinjärjestelmä ja resurssi, jotta integraation laadukkaasti toteuttaneita liittoja voidaan palkita. Näin Paraurheilu ei näyttäydy liitoille vain ylimääräisiä kuluja aiheuttavana kokonaisuutena (vrt. omavastuukohu Parayleisurheilun EM-kisojen yhteydessä vuonna 2018)
3. Paraurheiluosaaminen → Yhdistyviin Paralympiakomiteaan ja VAU:hun keskittyvä vammaisurheiluosaaminen ei yksin riitä, vaan vammaisurheiluosaamisen on tasaisesti vahvistuttava myös huippu-urheiluyksikössä (ja lajiliitoissa), jolle on annettu vastuu vammaisurheilun johtamisesta vammattomien huippu-urheilun tavoin.

Selonteossa tunnistetaan eettisyyden merkityksen kasvu liikuntapolitiikkaa ohjaavana tekijänä. Keskeisistä toimintaloikoista puuttuu kokonaan vammaisurheilun luokittelu. Luokittelutoimintaa ohjaa Kansainvälisen Paralympiakomitean säännöstö vastaavasti kuin urheilun antidopingtoimintaa ohjaa ja velvoittaa WADA:n säännöstö. Vastaavasti myös sanktioina, mahdollisista luokittelun rikkomuksista, käytetään toimintakieltoa tai kokonaan kilpailutoiminnasta pois sulkemista. Paralympialajien lajiliittojen luokittelutoimintaa tulisi arvioida antidopingtoiminnan mukaisesti.

Lopuksi

Punainen lanka Suomen Paralympiakomitean lausunnossa liikuntapoliittista selontekoa koskien on siinä, että yhdenvertaisuuden tulee läpileikata kaikki toiminnan osa-alueet.

Kuitenkin kaikki liikuntapolitiikan osa-alueet olosuhteista hallintoon koskevat eri väestöryhmiä, kuten vammattomia ja vammaisia henkilöitä. Suomalainen urheilu saavuttaa tavoitteensa vain yhdenvertaisuuden toteutumisen kautta.

Yhteistyöterveisin,

Helsingissä 21.1.2019

Tero Kuorikoski, pääsihteeri
Suomen Paralympiakomitea ry
